

УДК 616-006 : 159(048.3)

**АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЯКІ
УМОЖЛИВЛЮЮТЬ ОНТОЛОГІЧНИЙ
РОЗВИТОК СВОБОДИ ОСОБИСТОСТІ Й
ВПЛИВАЮТЬ НА ЇЇ ТАЛАНОВИТІСТЬ****ANALYSIS OF FACTORS THAT ENABLE
THE ONTOLOGICAL DEVELOPMENT OF
PERSONAL FREEDOM AND AFFECT ITS
TALENT****Лимар В. Б.,**кандидат філософських наук,
науковий консультант,Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, кафедра теоретичної і
практичної філософії (Київ, Україна),
e-mail: Olyasini52@gmail.com**Limar V. B.,**Candidate of Philosophical Sciences, Scientific
Consultant, Taras Shevchenko National University
of Kyiv, Department of Theoretical and Practical
Philosophy (Kyiv, Ukraine),
e-mail: Olyasini52@gmail.com

Досліджується із позицій онтології класифікація особистостей на еліту та маси. На основі наукових праць еволюційного спрямування та сучасних відкриттів генної інженерії, робиться висновок про те, що людина, котра народжується у світ, вже є зумовленою як спадковими так і соціальними чинниками. Тому її подальше буття є своєрідною «аристотелевою ентелехією» і тільки від свободи даної особистості залежить, чи розвине вона закладені спадково таланти і перевершить межу розвитку чи проведе свій життєвий шлях пасивно детермінуючи і, відповідно, онтологічно деградує. Із позиції особистісної градації (чи деградації) також розглядається сукупність особистостей, котрі утворюють, відповідно, талановиту еліту, чи «сірі» маси.

Ключові слова: особистість, талановитість, свобода, детермінізм, онтогенез, еліта – маси.

The classification of individuals into elites and masses is studied from the standpoint of ontology. On the basis of evolutionary scientific works and modern discoveries of genetic engineering, it is concluded that a person born into the world is already conditioned by both hereditary and social factors. Therefore, its further existence is a kind of "Aristotelian entelechy" and only depends on the freedom of the individual, whether he will develop hereditary talents and exceed the limit of development or spend his life passively determining and, accordingly, ontologically degrading. From the standpoint of personal gradation (or degradation) is also considered a set of individuals who form, respectively, a talented elite, or "gray" masses.

Keywords: personality, talent, freedom, determinism, ontogenesis, elite - masses.

В діалозі Раскольникова із Порфірієм Петровичем чи не вперше серйозно та усвідомлено мова йде про класифікацію людей на еліту та маси. Достоевський вустах Раскольникова із революційною сміливістю висловив філософське резюме теорії Дарвіна. Ось як цей момент переказує Порфірій: «Уся справа в тім, що у їхній статті усі люди якось розподіляються на «звичайних» та «незвичайних». Звичайні повинні жити у послушну й не мають права порушувати закон, тому що вони, бачте, звичайні. А незвичайні мають право чинити усілякі злочини й усіляко порушувати закон, власне тому, що вони є незвичайні» [6, с. 271]. На що сам Раскольников дає чіткі роз'яснення: «Одно слово, я роблю висновок, що й усі, не те що величні, але й люди, котрі хоч трохи виходять з колії, тобто навіть трохи здатні сказати щось новеньке, повинні, згідно своєї природи, бути неодмінно злочинцями – більше чи менше, звичайно. Інакше важко їм вийти з колії, а залишатися у колії вони, звичайно, не можуть погодитися, знову ж таки, згідно природи своєї, а як на мене, так навіть і є зобов'язаними не погоджуватися» [6, с. 272].

Звісно, звучить досить радикально і, можливо, що Адольф Кальтербрунер, прочитавши, поряд із оспівуванням Ніцше надлюдина, ще й ці ідеї Раскольникова, прийшов до своїх сумнозвісних висновків. У подібній «євгеніці» завжди приховувалась небезпека расизму й фашизму, але це є крайністю, без якої можна обійтись. Адекватне ж розуміння відмінних умов онтологічного розвитку особистості історично розвивалось поступово, виражено та помірковано: «Першопочатково питання про детермінацію розвитку людини було поставлене у філософії. Традиційно виділяють біологічні та соціальні фактори розвитку людини як виду (антропогенез) та індивіда (онтогенез)... Біолог скаже, що людина – всього лише один із представників сукупності приматів. Філософ обуриється такою постановою питання і вимагатиме, щоби біолог навчив найрозумнішу мавпу, наприклад, розмовляти. Приблизно таким чином протягом декількох останніх століть сперечалися один з одним представники двох непримиримих напрямів в науці – «біологізатори» та «соціологізатори». У витоків цих двох напрямів у науці стояли, відповідно, французький філософ Р.Декарт та його англійський колега та опонент Дж. Локк. Перший сформулював положення, згідно із яким людина з'являється на світ із вродженими ідеями, які є джерелом справжнього знання. Другий намагався довести, що душа дитини є подібною «чистій дошці», відповідно, в розвитку людини вирішальну роль відіграє виховання» [9, с. 70].

Проте й Декарт не був піонером у «детермінації розвитку людини». Думку про те, що свобода людини розпочинає свій відлік від народження немовляти й, відповідно, має своїм

підґрунтям, насамперед, вже зумовлені біологічні чинники, історично першим висловив Гіпократ. «Найбільш яскраво цю групу теорій темперамента представляла класифікація темперамента, заснована на вченні Гіпократа. Він вважав, що рівень життєдіяльності організму визначається співвідношенням поміж чотирьох рідин, які циркулюють в людському організмі, – кров'ю, жовч'ю, чорною жовч'ю та слизиною (лімфою, флегмою). Співвідношення цих рідин, індивідуально своєрідне в кожному організмі, позначувалось грецькою терміном «красис» (суміш, поєднання), який у перекладі на латинську звучав як «temperament». На основі теорії Гіпократа поступово було сформовано вчення про чотири типи темперамента за кількістю головних рідин, гіпотетичне переважання яких в організмі й дало назву головним типам темперамента: сангвінічному (від латинського sanguis – кров), холеричному (від грецького chole – жовч), меланхолічному (від грецького melaina – чорна жовч) та флегматичному (від грецького phlegma – слизна)» [8, с. 154-155].

Далі, відштовхуючись від вищенаведеної класифікації, філософи, педагоги, соціологи, біологи та представники інших наук, через довготривалі суперечки прийшли до спільного знаменника про те, що «...темперамент треба чітко відрізняти від характеру. Темперамент в жодній мірі не характеризує змістовний бік особистості (світогляд, погляди, переконання, зацікавленості тощо), не визначає цінності особистості чи межу можливих для даної людини досягнень. Він має відношення лише до динамічної сторони діяльності. Характер же ж невід'ємно є пов'язаним із змістовним боком особистості. Долучаючись до розвитку характеру, властивості темперамента підлягають змінам, в наслідок чого одні й ті ж самі вихідні властивості можуть призвести до різноманітних властивостей характеру в залежності від умов життя та діяльності» [8, с. 158]. Але, незважаючи на роз'яснення важливості в розвитку особистості характеру, ніхто не заперечує, що темперамент є підвалиною, яка багато в чому зумовлює онтогенез, тобто детермінує підґрунтя свободи, є тим плацдармом, на якому свобода «веде бойові дії» протягом усього життя людини.

«Під терміном «онтогенез» (від грец. *ontos* – єство і *genesis* – походження) розуміють індивідуальний розвиток будь-якого організму з моменту запліднення яйцеклітини і до його природної смерті. Протилежним до онтогенезу є філогенез. Під терміном «філогенез» (від грец. *phyle* – плем'я та *genesis* – походження) розуміють історичний розвиток як окремих видів і систематичних груп організмів, так і органічного світу в цілому» [5, с. 243]. Таким чином, визнаючи нерівність біологічних умов, у яких людина розпочинає відлік свого життя, ми не тільки звертаємо увагу на відмінність

можливостей онтогенезу, тобто особистісного онтологічного розвитку, а й на сукупність та подібність розвитку споріднених конгломератів (у застосуванні цієї класифікації суто до людини, можна вести мову про плем'я, народ, ту чи іншу цивілізацію та їх сукупний розвиток).

Трохи в іншому ракурсі розглядав дане питання Арістотель, хоча його вчення про ентелехію є не запереченням, а, швидше, доповненням положення про онтогенез. «Але звичайно ж, і за сутністю дійсність випереджає можливість, насамперед тому, що наступне за становленням випереджає за формою та сутністю (наприклад дорослий чоловік перше за дитину, і людина перша ніж сім'я, бо ж одне вже має свою форму, а друге – ні), а також тому, що все, що одержує становлення рухається до якогось початку, тобто до якоїсь мети (бо ж початок речі – це те, заради чого вона є, а становлення – заради мети); проте мета – це дійсність, й заради мети набувається здатність... Бо ж діло – мета, а діяльність (*energeia*) походить від «діла» (*ergon*) й спрямована на «здійснення» (*entelecheia*)» [2, с. 245-246]. Спрямовану на здійснення діяльність, згідно Арістотеля, можна назвати своєрідною детермінацією, але сутність ентелехії є набагато глибшою і актуальною зовсім не в цьому значенні. «Тому для А. (арістотеля) важливою виступає не сама ідея, а її плінно-сутнісне становлення; її сила, що спрямована на оформлення; її потенція; її енергія... Саме у цьому відношенні потенція і енергія становлять єдність виразного смислу, або «ентелехію» (*εντελεχεια*). Ентелехія як повна виразність смислу може проявити себе лише за умови наявності чотирьох осн. причин. Дійсно, кожна річ для свого здійснення повинна реалізувати в собі матеріальну, ейдетичну (формальну), дієву і цільову підстави» [1, с. 77-78].

Із усього сказаного, здавалося б, напрошувався єдиний відповідний висновок: базуючись на вченні Гіпократа про темперамент, ми повинні констатувати, що початок онтогенезу (й, відповідно, свободи) різних особистостей відбувається не у однакових умовах і тому передбачає різні можливості, тому й здійснення онтогенезу (арістотелева ентелехія) для кожної особистості є глибоко індивідуальним. Справедливо додаючи до цього оптимістичні ноти волюнтаризму, можна додати, що мета-здійснення може бути невиконаною при несприятливих життєвих умовах, а може бути й, навпаки, перевершеною, якщо особистість впевнено долає обмеження своєї природи. Але наукові дослідження несподівано призвели до зовсім інших результатів. «Вченим, котрий також здійснив вагомий вплив на становлення еволюційної теорії, був Томас Мальтус (1766-1834). Він помітив, що в умовах обмеження засобів харчування, чисельність виду також обмежується. Внутрішньовидова боротьба за

наявні харчові ресурси, призводить до того, що виживають найсильніші, або, інакше кажучи, краще пристосовані до здобування їжі. Ці спостереження, викладені ним в *Досліді про закон народонаселення і його впливи на покращення суспільного благостану* (1798), могли озброїти Чарльза Дарвіна аргументами, необхідними для пояснення процесу еволюції» [10, с. 47-48]. Наступні кроки у цьому напрямі не змусили на себе довго чекати: «Наука про спадковість та мінливість розпочинає свою справжню історію з відкриття Грегора Менделя. У 1865 р. побачила світ його праця «Досліди над рослинними гібридами», у якій викладені закономірності спадковості, відкриті ним протягом восьмирічних досліджень на різних сортах гороха. Нажаль, його праці не були зрозумілі та гідно оцінені його сучасниками. Тільки через 35 років відкриті Менделем закономірності були перевідкриті знову й розпочався бурхливий період розвитку науки про спадковість та мінливість, котру із 1906 р. стали називати *генетикою*. Грегор Мендель народився у селянській сім'ї в Чеській Моравії. Він закінчив 4-класне вчилище, гімназію та дворічний курс філософського факультета. У віці 41 року Мендель став послушником монастиря у м. Брно, де згодом був обраний настоятелем. Із дитячих років Мендель захоплювався садівництвом. В монастирі він одержав невелику ділянку землі, на якій здійснив свої відомі досліді із горохом. Хоча Мендель не був відомим вченим свого часу, від природи він був наділений науковим складом розуму, аналітичним мисленням» [7, с. 15].

Накопичені закономірності, набуті у досліді із горохом, тваринами тощо, науковці вирішили застосувати до «вінця творіння» – людини, котра безперечно є набагато складнішим об'єктом дослідження у будь-якій науковій царині. Тому й, майже ціле століття, лунали по всьому світові вигуки захоплення типу: «Проблема виникнення видів є найважливішою в теорії еволюції. Вперше задовільна відповідь на неї була дана Ч. Дарвіном у 1859 р. у книзі «Походження видів». Ч. Дарвін вскрив фактори еволюції: мінливість, спадковість та відбір, за допомогою яких він пояснив процес видоутворення» [7, с. 120]. Але ми облишимо саму теорію Дарвіна й знову звернемо увагу на її філософське осмислення, поряд із її науковим розвитком, вкажемо на інтелектуальні наслідки теорії, якій так і не судилося набутися статусу наукового закону. Раскольников у «Злочині і покаранні» під впливом теорії еволюції оригінально розмірковує наступним чином: «Взагалі людей із новою думкою, навіть хоч трохи тільки здатних сказати хоча б щось *нове*, надзвичайно мало народжується, навіть дивовижно мало. Зрозуміло лише одне, що порядок зародження людей, усіх цих розрядів та підрозділів, мабуть, досить вірно і точно визначений якимось законом природи. Закон

цей, звісно, тепер є невідомим, але я вірю, що він існує і згодом може стати й відомим. Величезна маса людей, матеріал, для того тільки й існує на світі, щоби, нарешті, через якесь зусилля, якимось потаємним до цих пір процесом, за допомогою якогось схрещення родів та порід, піднатужитись та породити, нарешті, на світ, ну, хоч із тисячі одну, хочаб будь-скільки самостійну людину. Ще із більш широкою самостійністю народжується, мабуть, із десяти тисяч одна (я кажу приблизно, наочно). Ще із більш ширшою – із ста тисяч одна. Геніальні люди – з мільйонів, а великі генії, завершувачі людства, – мабуть, коли сплинуть багато тисяч мільйонів людей на землі. Тобто, у круговерть, у якій це все відбувається, я не зазираю. Проте визначений закон неодмінно є і повинен бути; тут не може бути випадку» [6, с. 275].

Достоевський із впевненістю пророка вірив, що закон, який регламентує спадковість, із часом мусить бути відкритим. «Важко уявити собі важливість перевероту, котрий звершили у 1953 році своїм відкриттям структури ДНК англієць Френсіс Крік (н. 1916) та американець Джеймс Уотсон (н. 1928). Воно дозволило не тільки вивчати та співставляти живі організми, але й (що викликає неоднозначну реакцію) маніпулювати ними. Генетичний базис існування є структурою, яка містить у собі ті команди, на підставі яких вибудовується усе живе. Відкриття гена звершило переверот у біологічній науці, подібний до того, що здійснили у фізиці теорія відносності та квантова механіка. Дизоксирибонуклеїнова кислота (ДНК) складається із двох полінуклеотидних ланцюгів, закручених один навколо другого у спіраль. Нуклеотидні сполуки вишикувані у вигляді послідовностей (генів), які дають амінокислотам команди, як їм будувати живі клітини. Людська ДНК складається з двадцяти трьох пар хромосом, поміщених у ядро клітини. Таким чином, генетична інформація, що міститься у ДНК, визначає властивості будь-якого організму» [10, с. 56]. Розвиток нової галузі біології прогресував дуже швидко й стрімко прямував до відкриття інтригуючих таємниць людської природи. «Епохальне відкриття здійснили англієць Ф. Крік і американець Д. Уотсон у 1953 році – розшифрували структурну будову молекули ДНК і показали її генетичне значення. До розкриття генетичного коду залишився один крок. Його зробили американські вчені М. Ніренберг і Д. Маттеї у 1961 році, довівши, що триплет нуклеотидів УУУ кодує амінокислоту фенілаланін. У 1968 році Г. Корана (США) синтезував активний штучний ген. Про це відкриття писали не лише наукові часописи світу, а й широка преса. Пол Берг із співробітниками в Стенфордському університеті (США) у 1972 р. отримали перші гібридні молекули ДНК. Ці праці поклали початок народженню нової галузі генетики – генної інженерії – системи

експериментальних прийомів, які дають змогу створити штучні генетичні структури у вигляді рекомбінантних /гібридних/ молекул ДНК» [5, с. 10].

Настала епоха генної інженерії, людський слух почав звикати до нових наукових термінів, звично сприймати їх і оперувати ними: «Генна інженерія – сукупність заходів, методів і технологій одержання рекомбінантних РНК і ДНК, виділення генів з організму (клітин), здійснення маніпуляцій з генами, введення їх в інші організми з метою їх експресії» [5, с. 386]. «ДНК (дезоксирибонуклеїнова кислота) – біологічний полімер, молекула якого є подвійною спіраллю, закрученою вправо, побудованою з двох полінуклеотидних ланцюгів, що складаються з окремих нуклеотидів. До складу ДНК входять пентозний цукор дезоксирибоза, залишок фосфорної кислоти і одна з пуринових або піримидинових основ (аденін, гуанін, тимін, цитозин). Азотисті основи, з'єднуючись комплементарно (аденін-тимін, гуанін-цитозин), зв'язують полінуклеотидні ланцюги в макромолекулу ДНК. Послідовність нуклеотидів у ДНК визначає характер генетичної інформації, отже ДНК є носієм спадковості. Переважна кількість ДНК знаходиться в хромосомах. У гаметах кількість ДНК вдвічі менша, ніж в ядрах соматичних клітин» [5, с. 388-389]. «РНК – рибонуклеїнова кислота, полінуклеотид, який складається, на відміну від ДНК, з однієї нитки – ланцюжка нуклеотидів, але замість тиміну РНК містить урацил, а замість дезоксирибози – пентозний цукор рибозу. РНК міститься в хромосомах, ядерці та цитоплазмі. В клітині є три типи РНК: інформаційна, транспортна та рибосомна» [5, с. 396]. «Отож, порядок амінокислот у поліпептидному ланцюгу записаний у послідовності нуклеотидів в ДНК. Ділянку молекули ДНК, яка несе інформацію про один поліпептидний ланцюг білка, називають *геном* чи *цистрономом*» [7, с. 66]. «Генотип – сума всіх генів організму, його спадкова конституція» [5, с. 386].

Ці відкриття мали прямий вплив на філософію науки й надали їй, так би мовити, нового живлення для роздумів та систематизації. Філософи мусили уважно стежити за новими відкриттями і тримати руку на пульсі, щоб вчасно визначити позитивну чи негативну перспективу цих винаходів. «Вам відомо, що у ядрі клітини існують особливі утворення – *хромосоми* (грец. *chroma* – забарвлений та *soma* - тіло). Вони складаються з нуклеїнових кислот та білків» [7, с. 29]. «Творцем хромосомної теорії спадковості є американський генетик Томас Гент Морган, котрий довів, що хромосома уявляє собою матеріальну підвалину щеплення генів» [7, с. 36]. Те, що раніше було неприпустимим в думці для будь-якого поєднання – тобто духовні та матеріальні реалії – знайшло тепер своє наукове обґрунту-

вання. Найсокровенніша спадкова інформація, виявляється, є записаною у молекулах ДНК. Невже це є підтвердженням цілковитої (чи часткової) детермінації? «Індивідуальний розвиток будь-якого організму означає наявність процесів реалізації спадкової інформації його генотипу. За даними сучасної науки, в зиготі містяться молекули ДНК, в яких записана вся генетична інформація про послідовність та темпи процесів метаболізму на всіх етапах росту, розвитку й життєдіяльності організму, про його імунологічну стійкість до збудників найрізноманітніших хвороб, про норму реакції генотипу на мінливість умов зовнішнього середовища тощо. В процесі дроблення зиготи дочірні клітини одержують всю спадкову інформацію, яка дозволяє їм розвинути до заздалегідь запрограмованого типу організму» [5, с. 248]. Психічні процеси, прояви душі – те що заперечувалось матеріалістами, виявляється, є записаним на матеріальних носіях і, тим самим, підтверджується фактами науки. Успадкування властивостей душі, родових особливостей, надзвичайних здібностей стало реальною доведеною подією.

Але задовго до появи генетики як науки та відкриття хромосом, ДНК, генів, через два роки опісля того, як «Злочин і покарання», роман «у шести частинах із епілогом» Достоевського побачив світ, англійський вчений Френсіс Гальтон почав досліджувати спадковість таланту. «У даній книзі я намагаюсь показати, що природні здібності людини з'являються в неї шляхом успадкування, при таких самих обмеженнях, як і зовнішня форма і фізичні ознаки в усьому органічному світі. Відповідно, подібно до того як, незважаючи на ці обмеження, за допомогою сумлінного підбору неважко одержати таку породу коней чи собак, у якої швидкість бігу представляла б якість не випадкову, а постійну, або здобути будь-який інший результат такого ж роду, – так само було б справою цілком ймовірною утворити високо-обдаровану расу людей, завдяки відповідним шляхам протягом декількох поколінь. Мені належить показати, що досить звичайні суспільні фактори, вплив яких є майже непомітним, призводять у теперішній час до виродження людської природи, тоді як інші, навпаки, змушують її удосконалюватись. Я підсумовую, що кожне покоління має велетенський вплив на природну обдарованість наступних поколінь, і стверджую, що ми зобов'язані перед людством дослідити межі цього впливу, і користуватися ним так, щоби, дотримуючись здорового глузду по відношенню до самих себе, спрямовувати його на найбільшу користь майбутніх мешканців землі» [4, с. 3]. Гальтон вважається засновником «евгеніки», теорії про успадкування шляхетних рис, хоча, як ми бачимо він допускається помилкою своїх попередників-еволюціоністів та

дозволяє собі закономірності, виявлені при дослідженні тварин, автоматично застосувати у антропології. Свою теорію автор підкріплює численними теоретичними дослідженнями-узагальненнями, показом відповідних таблиць із суб'єктивно наведеними показниками. Тому його працю найкраще читати паралельно із критичною статтею В.Болотова – російського дореволюційного мислителя, котрий набув визнання у еміграції. Болотов загалом нещадно критикує Гальтона, вказує на натяжки при поданні «фактів», але й заразом пропонує свої, заслуговуючі на увагу, коректи до його теорії: «...вчення про спадковість таланта є сильним своєю логічною стороною, своїм зв'язком із фактом відмінності людей за їх природними даруваннями, коли саме вчення про спадковість таланта пропонується в тій формі, в якій викладає його Гальтон у заключній главі свого першого твору, і таким чином входить як частина у ціле до вчення про спадковість душевних властивостей взагалі» [3, с. 491].

Болотов, наслідуючи педагогічну традицію, розмежовує темперамент і характер; він намагається ввести елемент випадковості у статичну ідеалізовану теорію спадковості Гальтона. «Темперамент складає річиче для характеру, його у стислому розумінні природну підвалину; але характер розвивається під впливом ще іншого природного фактора, який представляє історичний момент в людині. Це – спадкові звички, результат дій пращурів, які часто повторюються, котрі утворили відповідні зміни в їх нервовій системі й стали їх другою природою. Можливість спадкової передачі звичок визнається багатьма вченими. Важливість спадкових звичок для всього духовного життя людини є зрозуміла сама собою: будь-яка звичка, за висловом Ушинського, буває або капіталом, або боргом; звичка до порядку в поєднанні зі щасливим темпераментом представляє середовище, яке здатне в найбільш чистому та повному вигляді проявити у собі розумові сили, вивільнити їх у можливо більшій кількості» [3, с. 478]. Ф. Гальтон у своїй роботі пише, що генії витрачали багато життєвої енергії на розумову чи творчу діяльність і тому, як правило, були хворобливими, й часто нездатними продовжувати генетичну лінію своєї геніальності. Болотов, опонуючи йому, знову звертає увагу на нерівні умови, у яких перебувають потенційні генії, з огляду на класифікацію темперамента: «Сангвіник, флегматик і меланхолік не володіють природною можливістю виявити свої розумові здібності у такій мірі, у якій це вдається холерику. Те, що першим дається тільки із посиленою працею, жива збудженість та вперта наполегливість у здійсненні своїх намірів складають звичайний, від природи даний наділ холерика» [ibidem, с. 475-476]. Болотов оригінально підмічає, що внутрішній стан батьків на момент зачаття дитини (радість або

пригнічення), їх взаємні відносини є досить важливими чинниками, які впливають на загальний психічний стан майбутньої нової людини. «...слід припустити, що вплив наявного душевного стану батьків у даний період часу на здібності їх дітей повинен бути досить великим...щасливий душевний настрій батьків повинен підняти рівень обдарованості їх дитини... Природно очікувати, що народжений у таких благоприємних умовах син успадкує енергійний, сильний характер і такий надлишок душевних сил, що загалом вийде натура незрівняно більш обдарована, аніж в батька чи матері» [3, с. 480-481]. Можливо, згідно цього принципу, перші діти молодих закоханих людей, як правило несуть у собі найбільш повно позитивні якості своїх батьків.

Заслуговує на увагу те, як Гальтон описує підмічені ним закономірності філогенезу: «Жодна нація не розлучалася із такою велетенською кількістю переселенців, як Англія, але чи виграла вона чи згубила через це – я не можу вирішити. Немає сумнівів, вона втратила велику кількість сімей безсумнівної гідності, особливо поміж селянами та ремісниками, але можна прийняти за загальне правило, що найталановитіші люди не мають схильності виселитися; вони відчують, що їх доля забезпечена удома, і якщо любов до пригод в них є не особливо сильною, вони віддають перевагу жити у високій інтелектуальній атмосфері інтелігентних кіл англійського суспільства свавільному вигнанню у середовище народу, що представляє нижчу ступінь розвитку за розумом та своїми зацікавленостями. Англія без сумніву звільнилась від великої маси непотрібного люду, завдяки еміграції. Вона знайшла витік для людей із циганською неспокійною натурою, котрі надзвичайно придатні для колонізації нової країни, але зовсім не потрібні у старій цивілізації. Далі, вона звільнилась від великої кількості неспокійних радикалів й їм подібних людей, котрі безперечно належать до здібних, але далеко не виділяються із натовпу за своїми талантами; й до того їх гарячковість, самовпевненість і неповага до існуючого порядку далеко переважають інші якості» [4, с. 277]. Цей момент, на нашу думку є найціннішим у всій його роботі – недовершеність у поясненні спадковості таланту на особистісному рівні – на рівні онтогенезу – надолужується ним в узагальненій формі філогенезу, як прояву загального буттєвого рівня якогось окресленого конгломерату. Від способу життя окремої людини, вірніше, від сукупності цих життів, залежить розквіт або занепад даного конгломерату, яким вони об'єднані.

Загалом, питання про спадковість таланту, яке підняв Гальтон та доповнив Болотов, заслуговує на увагу тому що до цієї пори воно не знайшло вирішення. Генетика констатувала факт спадковості багатьох рис людини, але

досі не визначила міру успадкування геному батька чи матері, дідів та бабусь, не визначила точного механізму маніпуляції найкращими сторонами генетичної інформації. Хоча, можливо це й на краще, тому що хтось був би однозначно зацікавленим у винаході найгіршої квінтесенції генотипу. Поки що людина не навчилася серійно продукувати геніїв, сакрально поступаючись у цьому вищій інстанції, але етична сторона генної інженерії все більше занепокоює адекватно мислячих людей усього світу. «Вивчення спадковості людини утруднюється тим, що на ній неможливо проводити дослід. Крім того, цей вид відносно повільно розмножується. Але, незважаючи на вказані утруднення, на теперішній час існують доволі розлогі знання про спадковість людини, добуті із застосуванням чотирьох головних методів дослідження: 1) генеалогічного, 2) методу вивчення близнюків, 3) цитологічного та 4) популяційного» [7, с. 140]. Споживацьке ставлення деяких суспільних кіл до потенційного клонування людей нівелює усі філософські шляхетні намагання підняти загальний рівень талановитості суспільства.

Також, з огляду на філософські та генетичні дослідження спадковості людських якостей, разом із Гальтоном треба визнати існування у будь-якому суспільстві талановитого прошарка, тобто еліти. Ф. Гальтон акцентує саме на спадковості особливих якостей еліти, тобто талановитості, творчості, організаційних та стратегічних здібностях. Доречно доповнити гіпотези Гальтона онтологічними висновками: талановита еліта завжди утворює історію народу, цивілізації, людства, в той час, коли маси стають «гвинтиками у велетенському механізмі» соціуму, живуть для того, щоб підтримувати його життєдіяльність, обмінюючи свої зусилля на блага цивілізації. Проте, вертаючись до попереднього нашого викладу та підсумовуючи його, не стільки важливим є те, чи ми розглядаємо наявність талановитості з точки зору «соціологізаторів» чи «біологізаторів», головним залишається те, що онтологічна свобода особистості розпочинається із чинників, зумовлених генотипом та соціальними умовами й прямує до свого потенційного здійснення, тобто мети, яка може бути нереалізованою, або перевершеною. Саме той факт, чи дана особистість мляво «детермінує» протягом життя і не прямує до реалізації себе, чи, навпаки, свободними зусиллями перевершує свою потенцію, й стає вирішальним у класифікації еліта – маси.

Список використаних джерел

1. Александрова О. В. Аристотель // История философии: словарь / За ред. д-ра филос. наук, проф. В. И. Ярошова. – К.: Знання України, 2012. – С. 77 - 80.
2. Аристотель. Сочинения в четырех томах. Т. 1. / Ред. В. Ф. Асмус. – М., Мысль, 1976. – 550 с.

3. Болотов В. В. На чем основывается учение о наследственности таланта? По поводу книги Фрэнсиса Гальтона «Наследственность таланта, ее законы и последствия» // Собрание церковно-исторических трудов. Т.1.: Учение Оригена о Св. Троице / Вступ. Статья А. И. Сидорова. – М.: Мартис, 1999. – С. 452-491.

4. Гальтон Ф. Наследственность таланта, ее законы и последствия / Фрэнсис Гальтон. Перевод с английского. – СПб, 1875. – 300 с.

5. Демидов С. В., Бердишев Г. Д., Топчий Н. М., Черненко К. Д. Генетика / С. В. Демидов и ин. – К.: Фітосоціоцентр, 2007. – 412 с. іл.

6. Достоевский Ф. М. Преступление и наказание / Ф. М. Достоевский. – К.: Дніпро, 1979. – 558 с.

7. Киселева З. С., Мягкова А. Н. Генетика. Учеб. Пособие по факультативному курсу для учащихся X кл./З. С. Киселева, А. Н. Мягкова. – М., Просвещение, 1977. – 176 с. с ил.

8. Небылицын В. Д. Темперамент / Психология индивидуальных различий. Тексты / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М.: Изд-во МГУ, 1982.

9. Психология. Учебник для гуманитарных вузов / Под общ. ред. В. Н. Дружинина. – СПб.: Питер, 2001. – 656 с.: ил. – (Серия «Учебник нового века»).

10. Томпсон М. Философия науки / Мел Томпсон. – Пер. с англ. А. Гарькавого. – М.: ФАИР – ПРЕСС, 2003. – 304 с. – (Грандиозный мир).

References

1. Alyeksandrova O. V. Aristotel' // Istoriya filosofiyi: slovnyk / Za red. d-ra filos. nauk, prof. V. I. Yaroshovtsya. – K.: Znannya Ukrainy, 2012. – S. 77 - 80.

2. Aristotel'. Sochineniya v chetyrekh tomakh. T. 1. / Red. V. F. Asmus. – M., Mysl', 1976. – 550 s.

3. Bolotov V. V. Na chem osnovyvyayetsya ucheniye o nasledstvennosti talanta? Po povodu knigi Frensis Gal'tona «Nasledstvennost' talanta, yeye zakony i posledstviya» // Sobraniye tserkovno-istoricheskikh trudov. T.1.: Ucheniye Origena o Sv. Troitse / Vstup. Stat'ya A. I. Sidorova. – M.: Martis, 1999. – S. 452-491.

4. Gal'ton F. Nasledstvennost' talanta, yeya zakony i posledstviya / Frensis Gal'ton. Perevod s angliyskago. – SPb, 1875. – 300 s.

5. Demydov S. V., berdysh H. D., Topchiy N. M., Chernenko K. D. Henetyka / S.V. Demydov y in. - K.: Fitosotsiotsentr, 2007. – 412 s. il.

6. Dostoyevskiy F. M. Prestupleniye i nakazaniye / F. M. Dostoyevskiy. – K.: Dnipro, 1979. – 558 s.

7. Kiseleva Z. S., Myagkova A. N. Genetika. Ucheb. Posobiye po fakul'tativnomu kursu dlya uchyashchikhsya KH kl. /Z. S. Kiseleva, A. N. Myagkova. – M., Prosveshcheniye, 1977. – 176 s. s il.

8. Nebylitsyn V. D. Temperament / Psikhologiya individual'nykh razlichiy. Teksty / Pod red. YU. B. Gippenreyter, V. YA. Romanova. – M.: Izd-vo MGU, 1982.

9. Psikhologiya. Uchebnik dlya humanitarnykh vuzov / Pod obshch. red. V. N. Druzhinina. – SPb.: Piter, 2001. – 656 s.: il. – (Seriya «Uchebnik novogo veka»).

10. Tompson M. Filosofiya nauki / Mel Tompson. – Per. s angl. A. Gar'kavogo. – M.: FAIR – PRESS, 2003. – 304 s. – (Grandioznyy mir).